

ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ПРИБУТКУ З ПОГЛЯДУ КЕРІВНИКА І БУХГАЛТЕРА

PROBLEMS OF UNDERSTANDING PROFIT FROM THE VIEW OF THE MANAGER AND ACCOUNTANT

Метою статті є комплекс методичних і практичних питань, які пов'язані зі становленням більш досконалої системи обліку фінансових результатів (прибутку), яка забезпечує підвищення ефективності управління підприємством. У процесі дослідження визначено, що у сучасному бухгалтерському обліку існує низка парадоксів. І один із них такий: прибуток є, а грошей немає. Йдеться про випадки, коли фінансова звітність репрезентує прибуток від діяльності підприємства за звітний період, а коштів на рахунках значно менше, ніж величина прибутку. Звідси виникає непорозуміння між керівником і бухгалтером щодо розміру прибутку. Із цього випливає, що важливим науковим завданням є обґрунтування відображення в бухгалтерському обліку складників для визначення фінансових результатів та їх відображення у звітності. Для того щоб виконати правильну оцінку прибутковості компанії та визначити реальний рівень заробітку, власнику допомагає вільний потік грошових коштів. Такий аналіз проводять, як правило, у системі управлінської звітності.

Ключові слова: прибуток, фінансові результати, бухгалтерський облік, звітність, гроші, вільний грошовий потік.

занных со становлением более совершенной системы учета финансовых результатов (прибыли), которая обеспечивает повышение эффективности управления предприятием. В процессе исследования установлено, что в современном бухгалтерском учете существует ряд парадоксов. И один из них таков: прибыль есть, а денег нет. Речь идет о случаях, когда финансовая отчетность показывает прибыль от деятельности предприятия за отчетный период, а средств на счетах значительно меньше, чем величина прибыли. Отсюда возникает непонимание между руководителем и бухгалтером насчет величины прибыли. Из этого следует, что важной научной задачей является обоснование отражения в бухгалтерском учете составляющих для определения финансовых результатов и их отражения в отчетности. Для того чтобы выполнить правильную оценку прибыльности компании и определить реальный уровень заработка, владельцу помогает такой показатель, как свободный поток денежных средств. Такой анализ проводят, как правило, в системе управленческой отчетности.

Ключевые слова: прибыль, финансовые результаты, бухгалтерский учет, отчетность, деньги, свободный поток денежных средств.

Целью данной статьи является комплекс методических и практических вопросов, свя-

УДК 657

<https://doi.org/10.32843/infrastruct39-64>

Кучеркова С.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Таврійський державний
агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Kucherkova Svitlana

Dmytro Motornyi Tavria State
Agrotechnological University

The purpose of this article is a set of methodological and practical issues that are associated with the development of a more perfect system of accounting for financial results (profit), which improves the efficiency of business management. In the course of the study, it was determined that there are a number of paradoxes in modern accounting. And one of them is: there is profit, but no money. These are cases where the financial statements represent the profit from the activity of the enterprise during the reporting period and the funds on the accounts – much less than the amount of profit. These are cases where the financial statements represent the profit from the activity of the enterprise during the reporting period and the funds on the accounts – much less than the amount of profit. This begs the question: is the reporting prepared according to regulations prescribed by the rules, reliable from the position of the owner for management purposes? It is completely impossible to do this because there are certain paradoxes in accounting methodology. These nuances are objective, they need to be known, understood and taken into account. It leads to a misunderstanding between the manager and the accountant about the amount of profit. The accountant in his work is guided by laws, regulations and other normative legal documents, his actions are clearly regulated. Instead, the manager has a managerial logic: he looks at the current situation and on the basis of actual indicators to predict future events. And in order to do this, it is important to understand the accounting numbers correctly. Exploring this question, the conventional examples show the general manifestations of this paradox. Profit is an intangible, virtual concept. It is measured by money but does not exist as money. Therefore, an important scientific task is to substantiate the accounting for the components to determine the financial results and to reflect them in the financial statements. Free cash flow will help the owner to make a proper assessment of the company's profitability and determine the real level of earnings. Such analysis is usually carried out in the management reporting system. Free cash flow is the amount of cash that owners can withdraw from a business without sacrificing their business. In other words, it is the real, not "paper" income of the owner from investing in the company. And you can get metrics to calculate cash flows from your current accounting and financial statements.

Key words: profit, financial results, accounting, reporting, money, free cash flow.

Постановка проблеми. Облік фінансових результатів підприємства, їх аналіз і прийняття управлінських рішень тактичного та стратегічного характеру посідають центральне місце в регульованій ринковій економіці.

Головним показником, який характеризує фінансову результативність підприємства, є прибуток. Такий показник визначає основну мету підприємницької діяльності. В умовах ринкової економіки прибуток розглядають як узагальнюючий показник фінансового результату господарської діяльності підприємств. Прибуток є центральною категорією в економіці кожного підприємства,

а тому навколо цього поняття завжди точилися дискусії як серед економістів, так і серед бухгалтерів. Багато вчених приділяли і приділяють увагу процедурі визначення фінансових результатів. І це не випадково, оскільки власники, працівники, кредитори, інвестори тощо по-різному оцінюють ті чи інші об'єкти обліку, і неминучі різні методологічні підходи до визначення фінансових результатів [4, с. 459].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії і практики цієї категорії, особливо обліку фінансових результатів, зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені:

А. Бабо, І.О. Бланк, О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, К. Друрі, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, В.Б. Моссаковський, С.В. Мочерний, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, Е.С. Хендріксен, М.Г. Чумаченко та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження комплексу теоретичних і методичних питань, які пов'язані зі становленням більш досконалої системи обліку фінансових результатів, яка забезпечує підвищення ефективності управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим науковим завданням є обґрунтування відображення в бухгалтерському обліку складників для визначення фінансових результатів та їх відображення у звітності, що дає можливість достовірно характеризувати рівень ефективності виробництва на підприємствах, а саме доходів і витрат.

Прибуток як економічна категорія являє собою абстракцію, теоретичне обґрунтування, адже економіка зародилася на основі бажання усвідомити принципи роботи господарського механізму. Для практичного ж застосування необхідна інтерпретація цієї категорії, що розглядається прикладними економічними науками, до яких належить бухгалтерський облік [8, с. 92].

У сучасному бухгалтерському обліку існує низка парадоксів. І один із них такий: прибуток є, а грошей немає. Йдеться про випадки, коли фінансова звітність репрезентує прибуток від діяльності підприємства за звітний період, а коштів на рахунках значно менше, ніж величина прибутку. Звідси виникає питання: чи можна звітність, складену за прописаними нормативними документами правилами,

вважати достовірною з позиції власника для потреб управління [1, с. 92]? Повністю це зробити неможливо через те, що самій бухгалтерській методології притаманні певні парадокси. Вони об'єктивні, їх треба знати, розуміти і брати до уваги.

Доволі часто в практичній діяльності підприємств виникають питання:

чому прибуток не є фінансовим результатом для власника?

що є фінансовим результатом для власника?

Бухгалтер у своїй роботі керується законами, постановами та іншими нормативно-правовими документами, його дії чітко регламентовані. Натомість у керівника управлінська логіка, він дивиться на поточну ситуацію, і на підставі фактичних показників йому потрібно передбачити і спрогнозувати майбутні події. А для того щоб це зробити, слід правильно розуміти бухгалтерські цифри.

Багато підприємців не розуміють: чому прибуток є, а грошей немає? де гроші?

Досліджуючи це питання, на умовних прикладах покажемо загальні прояви цього парадоксу.

Приклад 1.

Підприємство придбало ТМЦ, вартість яких більша за прибуток, відображений у формі № 1 «Баланс». В активі залишки грошових коштів (готівка та на рахунках у банку) незначні, а прибуток значний (табл. 1 і 2).

Потім підприємство придбало виробниче обладнання вартістю 1 500 тис грн. Тоді Баланс набуде такого вигляду (табл. 2).

Очевидно, що борги підприємства (1 200 тис грн) не можуть бути погашені наявними грошима (250 тис грн).

Таблиця 1

Баланс (вихідний), тис грн

АКТИВ		ПАСИВ	
I Необоротні активи		I. Власний капітал	
...
Основні засоби	1000	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	4500
...
Усього за розділом I	1500	Усього за розділом I	5500
II Оборотні активи		II Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
Запаси	4000	...	
...	...	Усього за розділом II	200
...	...	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
Гроші та їх еквіваленти	1750	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1000
...
Усього за розділом II	6500	Усього за розділом III	2300
...
Баланс	8000	Баланс	8000

Баланс (вихідний для прикладів 2, 3), тис грн

АКТИВ		ПАСИВ	
I Необоротні активи		I. Власний капітал	
...
Основні засоби	2500	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	4500
...
Усього за розділом I	3000	Усього за розділом I	5500
II Оборотні активи		II Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
Запаси	4000
...	...	Усього за розділом II	200
...	...	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
Гроші та їх еквіваленти	250	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1000
...
Усього за розділом II	5000	Усього за розділом III	2300
...
Баланс	8000	Баланс	8000

Таблиця 3

Баланс, тис грн

АКТИВ		ПАСИВ	
I Необоротні активи		I. Власний капітал	
...
Основні засоби	2500	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	5100
...
Усього за розділом I	3000	Усього за розділом I	6100
II Оборотні активи		II Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
Запаси	2000
...	...	Усього за розділом II	200
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2600	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
Гроші та їх еквіваленти	250	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1000
...
Усього за розділом II	5600	Усього за розділом III	2300
...
Баланс	8600	Баланс	8600

Водночас Баланс (табл. 2) характеризує підприємство як високорентабельне.

Приклад 2.

Підприємство реалізувало продукцію (роботи, послуги) але грошові кошти не отримало. У цьому разі виникає прибуток, його рентабельність зростає, але з боргами розрахуватися неможливо.

Припустимо, що підприємство продало половину власних запасів із націнкою 30%. Гроші від покупців ще не отримано. За бухгалтерськими правилами ця націнка має бути показана як отриманий прибуток (600 тис грн) (табл. 3).

Прибуток зріс, а грошей більше не стало.

Приклад 3.

Сільськогосподарське підприємство на умовах емфітевзису придбало право користування земельними ділянками у фізичних осіб. Сплачено 245 тис грн. За бухгалтерськими правилами це витрати майбутніх періодів, тому вони збільшать актив балансу за відповідною статтею (табл. 4). І лише впродовж строку дії договорів емфітевзису зазначені суми підлягатимуть поступовому списанню на прямолінійній основі до складу витрат діяльності та зменшуватимуть нерозподілений прибуток.

Таблиця 4

Баланс, тис грн

АКТИВ		ПАСИВ	
I Необоротні активи		I. Власний капітал	
...
Основні засоби	2500	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	5100
...
Усього за розділом I	3000	Усього за розділом I	6100
II Оборотні активи		II Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
Запаси	2000
		Усього за розділом II	200
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2600	III. Поточні зобов'язання і забезпечення	
Гроші та їх еквіваленти	5	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1000
Витрати майбутніх періодів	245
Усього за розділом II	5600	Усього за розділом III	2300
...
Баланс	8600	Баланс	8600

Отже, фінансова звітність може репрезентувати прибуток за незначної кількості наявних грошових коштів, якщо, зокрема:

- кошти вкладено в немонетарні (негрошові) активи;
- у підприємства є непогашена дебіторська заборгованість;
- бухгалтер не списав поточні витрати, і вони відображені в балансі.

Кожен із розглянутих випадків окремо або всі разом можуть ускладнити платоспроможність підприємства або навіть призвести до банкрутства.

Ми звикли до формулювання, що головна мета будь-якого бізнесу – це отримання прибутку. Так стверджує і Господарський кодекс (ч. 1 ст. 42) [2].

У розвинутих країнах світу норма і маса прибутку є головною метою підприємців та критерієм ефективності виробництва. Середня норма прибутку великих компаній становить близько 12%. Його величина залежить від швидкості обороту виробничих фондів, зниження собівартості продукції, зростання продуктивності праці, величини створеного додаткового продукту та інших чинників.

Показник прибутку наводиться у трьох формах фінансової звітності:

- формі № 1 – у вигляді нерозподіленого прибутку (тобто частини чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби) за весь період функціонування підприємства;
- формі № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід) – чистий прибуток за звітний період;

– формі № 4 «Звіт про власний капітал» – нерозподілений прибуток за звітний період та сукупно за весь період діяльності суб'єкта господарювання [7, с. 10].

Багато дослідників задаються питанням, що являє собою прибуток. У навчально-методичній літературі є два підходи до визначення прибутку. Виходячи з концепції статичного балансу, прибуток – це приріст власного капіталу, який знаходиться в пасиві балансу.

Відповідно до концепції динамічного балансу, прибуток – величина розрахункова, яка визначається як різниця між доходами і витратами. Залежно від вибраних правил визнання доходів і витрат ця величина буде змінюватися [3, с. 81].

Отже, прибуток – нематеріальне, віртуальне поняття. Деякі автори [6, с. 10] порівнюють прибуток зі швидкістю. Швидкість можна виміряти, але вона не існує в матеріальному вираженні. Так і прибуток: він вимірюється грошима, але не існує як гроші.

Швидкість – величина відносна, залежить від того, вимірюємо ми її щодо пасажира чи пішохода. І величина прибутку залежить від вибраної системи обліку. Швидкістю неможливо безпосередньо скористатися як результатом, але вона є необхідною умовою досягнення цього результату – потрапляння в заданий пункт.

Так само власник не може скористатися прибутком як фінансовим результатом, але прибуток необхідний підприємству для зростання і розвитку.

Іноді у побуту кажуть, що за рахунок прибутку придбали автомобіль, обладнання... Але це не так. За бухгалтерською методологією всі подібні придбання тільки змінюють структуру активу балансу, не зачіпаючи представлених фінансових

результатів. Джерелом придбання різних активів є вільні грошові кошти на розрахунковому рахунку, а не умовний результат, який відображається у фінансовій звітності. Усі купують тільки за гроші.

Таким чином, для власника прибуток другорядний. Наявність прибутку – необхідна, але недостатня умова отримання фінансового результату. Це тільки показник економічної ефективності бізнесу, швидкість, з якою компанія зростає і збільшує свою потенційну можливість генерувати грошові потоки для кредиторів та власників.

За такого підходу основними показниками фінансової результативності бізнесу для власника є вільний грошовий потік.

Вільний грошовий потік – це та сума грошових коштів, яку власники можуть вивести з компанії без шкоди для її діяльності. Іншими словами, це реальний, а не «паперовий» прибуток власника від вкладення в компанію.

Уважається, що є два види вільного грошового потоку: для компанії і для власника.

Вільний грошовий потік для компанії (Free Cash Flow, FCF) – це та сума коштів, яку здатна згенерувати компанія за підсумками звітного періоду. Ця сума може бути розподілена між кредиторами, акціонерами та інвестиційними проєктами компанії.

Вільний грошовий потік фірми – це чистий грошовий потік за мінусом капітальних витрат:

$$FCF = \text{Net Cash Flow} - \text{CAPEX},$$

де Net Cash Flow – чистий грошовий потік;
CAPEX – капітальні витрати.

Дані для розрахунку можна взяти з форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів», яка є обов'язковою у складі річної фінансової звітності для великих підприємств, а також управлінської звітності.

Є ще одна формула розрахунку вільного грошового потоку компанії. Вільний грошовий потік дорівнює різниці між EBITDA та сумою сплаченого податку на прибуток (Tax), інвестицій (CAPEX) та зміною оборотного капіталу (NWC), тобто:

$$FCF = \text{EBITDA} - \text{Tax} - \text{CAPEX} - \text{NWC}.$$

Вільний грошовий потік власника/інвестора (Free Cash Flow on Equity, FCFE) відображає ту суму грошей, яка припадає безпосередньо на власників компанії. Він дорівнює різниці вільного грошового потоку компанії (FCF), сплачених відсотків (Interest) і сальдо отриманих та виплачених позикових коштів (Loan Received – Loan Paid), тобто:

$$\text{FCFE} = \text{FCF} - \text{Interest} - (\text{Loan Received} - \text{Loan Paid}).$$

Розрахунок показника FCFE необхідний, адже компанія не може собі дозволити взяти кошти в борг і виплачувати з них дивіденди. Та й політиками кредитних установ це найчастіше

заборонено. FCFE – це саме той показник, на який дивляться інвестори, коли розглядають компанію як об'єкт вкладення капіталу.

Висновки з проведеного дослідження.

Чистий прибуток не може відобразити отримані в реальному вираженні кошти: суми на папері і банківському рахунку компанії – це різні речі, здебільшого дані фінансової звітності не завжди є фактичними і нерідко носять чисто номінальний характер. Наприклад, переоцінка курсової різниці або амортизаційні відрахування не приносять реальних грошових коштів, а кошти за проданий товар фігурують як прибуток, навіть якщо гроші ще реально не отримано від покупця товару.

Виконати правильну оцінку прибутковості компанії та визначити реальний рівень заробітку власнику допомагає вільний потік грошових коштів. Такий аналіз проводять, як правило, у системі управлінської звітності. А отримати показники для розрахунку грошових потоків можна з поточного бухгалтерського обліку та даних фінансової звітності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лав В.Дж. Как понимать и использовать финансовую отчетность. Москва, 1996. 152 с.
2. Господарський кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 19.01.2020).
3. Кучеркова С.О. Сутність прибутку та методика визначення фінансового результату діяльності підприємств. *Економіка АПК*. 2005. № 5. С. 78–84.
4. Кучеркова С.О. Бухгалтерський і податковий аспекти визначення прибутку: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 35. С. 459–465.
5. Проданчук М.А. Облік і контроль фінансових результатів / за ред. проф. Г.Г. Кірейцева. Київ : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2004. 232 с.
6. Станкевич В. Прибуток є, а грошей немає. Де гроші? *БалансАгро*. 2019. № 26–27. С. 8–12.
7. Хомин П. Учетное обеспечение отчетности о финансовых результатах должно быть методологически обоснованным. *Бухгалтерский учет и аудит*. 2004. № 6. С. 9–15.
8. Янок Д.А. Економічний зміст фінансових результатів діяльності підприємств. *Економіка АПК*. 2003. № 11. С. 91–95.

REFERENCES:

1. Vinsent Dzh. Lav. (1996) *Kak ponimat' i ispol'zovat' finansovuyu otchetnost'* [How to understand and use financial statements]. Moskva. (in Russian)
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2003). *Hospodarskyi kodeks Ukrainy* [Economic Code of Ukraine] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (accessed 19 January 2020).
3. Kucherkova S. O. (2005) *Sutnist' prybutku ta metodyka vyznachennya finansovoho rezul'tatu diyal'nosti*

pidpryyemstv. [The essence of profit and the method of determining the financial result of the activity of enterprises]. *Ekonomika APK*, no.5, pp.78-84.

4. Kucherko S. O. (2019) *Bukhhalterskyi i podatkovi aspekty vyznachennia prybutku: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid*. [Accounting and tax aspects of determining profit: domestic and foreign experience]. *Infrastruktura rynku*, no. 35, pp. 459-465.

5. Prodanchuk M. A. (2004) *Oblik i kontrol finansovykh rezultativ* [Accounting and control of financial results]. Kyjiv: Natsionalnyi naukovyi tsentr «Instytut ahrarnoi ekonomiky». (in Ukrainian)

6. Stankevych V. (2019) *Prybutok ye, a hroshei nemaie. De hroshei?* [There is a profit and no money. Where's the money?]. *BalansAhro*. no. 26-27, pp. 8-12.

7. Khomin P. (2004) *Uchetnoe obespechenie otchetnosti o finansovykh rezul'tatakh dolzhno byt' metodologicheski obosnovannym*. [Accounting for reporting financial results should be methodologically sound]. *Bukhgalterskiy uchet i audit*. no. 6, pp. 9-15.

8. Yanok D. A. (2003) *Ekonomichnyy zmist finansovykh rezul'tativ diyal'nosti pidpryyemstv* [Economic content of financial results of activity of enterprises]. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 91-95.